

УДК 342.92(477)

DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i86.2451>

С. А. Федчишин

ВИМОГИ ДО ОСІБ, ЯКІ ПРЕТЕНДУЮТЬ НА ВСТУП НА ДИПЛОМАТИЧНУ СЛУЖБУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Дипломатична служба полягає у професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаній із реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном. Прийняття на дипломатичну службу осіб, які за своїми знаннями, уміннями та навичками, моральними та діловими якостями здатні професійно виконувати покладені на них обов'язки, безпосередньо залежить від вимог, які висуваються до претендентів на зайняття посад дипломатичної служби, належного визначення їх переліку та нормативно-правового регулювання.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми, пов'язані із проходженням дипломатичної служби, досліджувались багатьма вітчизняними вченими, у галузі як адміністративного, так і трудового права: Ю.П. Битяком, Л.Р. Білою-Тіновою, Б.І. Гуменюком, Л.В. Заболотною, А.О. Коровайко, О.В. Селецьким, О.Р. Сторожуком та ін.). Однак вимогам до претендентів на вступ на дипломатичну службу присвячена досить обмежена кількість наукових праць, більшість з яких були підготовлені до реформи вітчизняної дипломатичної служби й ухвалення законів України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. і «Про дипломатичну службу» від 7 червня 2018 р. Відповідно публікації не завжди враховують політико-правові реалії, у яких нині функціонує дипломатична служба України, вимог та завдань, які ставляться перед нею на сучасному етапі.

Метою статті є визначення вимог, що встановлюються до претендентів на вступ на дипломатичну службу України, сучасного стану їх законодавчого регулювання.

Виклад основного матеріалу. Вимогами до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу, є вимоги до їхньої професійної компетентності (ст. 13 Закону «Про дипломатичну службу» [1]). «Професійна компетентність» визначається як здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного й особистісного розвитку (ст. 2 Закону «Про державну службу») [2]. Отже, вимоги до претендентів на вступ на дипломатичну службу пов'язується з їхніми знаннями, уміннями та навичками, моральними та діловими якостями. Вони не передбачають так званої «політичної складової частини» (партійна належність, політичні якості тощо) як це, зокрема, мало місце в Радянському Союзі (серед найважливіших вимог до службовців визначались характеристика «з політичної сторони», «обсяг та глибина політичних знань, ідейна переконаність» [10, с. 5]) або нині практикується в дипломатичних службах деяких

іноземних держав (наприклад, «належні політичні якості та поведінка» віднесені до вимог, що висуваються до дипломатичних службовців Китайської Народної Республіки) [9, с. 474].

Закріплені законодавством України положення свідчать про впровадження в частині встановлення вимог до претендентів на вступ на дипломатичну службу засад «системи заслуг» (“merit system”), концепції, яка була вироблена у Сполучених Штатах Америки (далі – США) і державах Західної Європи та згодом набула поширення серед багатьох держав світу. В основі «системи заслуг» – відбір та призначення на посади в державних органах осіб, а також їх просування по службі з огляду на знання, здібності, навички та досвід, а не на політичні погляди та належність до певних політичних сил [14, с. 269]. За словами дослідників, «система заслуг» становить «кадрову систему, у якій заслуги або досягнення, що порівнюються, керують відбором службовців або їхнім прогресом у просуванні по службі та в якій умови діяльності і винагорода за неї сприяють професійній компетентності та тривалості служби» [15, с. 384]. Відбір на основі заслуг виключає політичний патронаж, передбачає політично неупереджену, відкритую, змагальную процедуру з метою обрання претендента, що є найкращим з-поміж інших за знаннями, уміннями та навичками.

Запровадження принципів «системи заслуг» до організації дипломатичної служби в багатьох закордонних державах свого часу дозволило істотно зменшити політизацію служби, сприяло забезпеченню її професіоналізму та захисту прав дипломатичних службовців від протиправного впливу. Ще на початку ХХ ст. Президент США Т. Рузвельт у процесі реформування Закордонної служби США обстоював позицію, що в основу цієї служби мають бути покладені не партійні міркування, а особисті заслуги: «Система призначення на посади і відкликання з них залежно від наданих політичних послуг цілком порочна; вона настільки має відверто антиамериканський, антидемократичний характер; у ній закладена така потенційно руйнівна сила для життя нашої держави, що важко повірити, щоб будь-хто із розумних, добropорядних людей, знайомих із цією справою, міг би її захищати. По суті, доводи на користь «системи за заслугами» та проти «системи за послуги» не просто переконливі – вони просто неспростовні» [7, с. 37]. Політизація, будучи значною мірою отриманою у спадок від Союзу Радянських Соціалістичних Республік, і нині є однією із проблем для дипломатичної служби України. Уважаємо, що система відбору претендентів з огляду на їхню професійну компетентність, а не політичну належність, сприятиме розбудові вітчизняної дипломатичної служби як професійного, політично неупередженого та стабільного інституту, забезпеченню рівного доступу громадян до дипломатичної служби.

Перш ніж розкрити зміст окремих вимог, які встановлюються до претендентів на вступ на дипломатичну службу, визначимо їх групи. У ч. 1 ст. 13 Закону «Про дипломатичну службу» закріплено, що вимоги до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу, складаються із загальних та спеціальних вимог. Особа, яка претендує на вступ на дипломатичну службу, повинна відповідати загальним вимогам, встановленим Законом України «Про державну службу» (ч. 2 ст. 13). У ч. 3 ст. 13 Закону встановлено перелік спеціальних вимог до осіб, які претендують

на вступ на дипломатичну службу. Водночас чинне законодавче регулювання передбачає, що: а) відносини, що виникають у зв'язку зі вступом на дипломатичну службу, регулюються Законом «Про дипломатичну службу», Законом «Про державну службу» та іншими актами законодавства України; б) дія норм законодавства про державну службу та про працю поширюється на посадових осіб дипломатичної служби в частині відносин, не врегульованих Законом «Про дипломатичну службу» [1, ст. 3]. У зв'язку із цим під час визначення груп вимог до осіб, які вступають на дипломатичну службу, необхідно врахувати і ст. 19 «Право на державну службу» Закону «Про державну службу», де закріплено вимоги до особи, яка має намір реалізувати право на державну службу, а також обставини, за яких особа не може вступити на державну службу.

На нашу думку, вимоги до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу, можна поділити залежно від їх спрямованості на такі групи: 1) *службові* – вимоги до особи, яка має намір реалізувати право на державну службу. Вони висуваються безвідносно до посади, яку бажає обійняти особа, а дотримання їх сукупності дозволяє вступити на державну (дипломатичну) службу; 2) *посадові* – вимоги, що висуваються залежно від посади, на зайняття якої претендує особа: а) *загальні* – вимоги, що встановлюються до претендентів на зайняття посад державної служби (зокрема, посад дипломатичної служби) та передбачаються Законом «Про державну службу»; б) *спеціальні* – вимоги, що встановлюються суто до претендентів на зайняття посад дипломатичної служби, зумовлені специфікою дипломатичної служби та передбачаються Законом «Про дипломатичну службу».

Службові вимоги закріплені у ст. 19 Закону «Про державну службу»:

– *наявність громадянства України*. Громадянином України є особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України. Підстави і порядок набуття та припинення громадянства України, документи, що його підтверджують, визначаються Законом України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. Іноземці й особи без громадянства не можуть вступити на дипломатичну службу України. Варто зауважити, що практика прийняття на дипломатичну службу іноземців тривалий час була поширеною серед низки держав, зокрема й в Україні. Історики пояснюють таке явище низкою причин (відсутність власних підготовлених кадрів; дипломатичний професіоналізм іноземців, знання ними іноземних мов; сприйняття дипломатичної професії як служби не державі, а особисто її правителю тощо). Учені зазначають, що «використання іноземців як дипломатів було загальною особливістю для багатьох дипломатичних систем, що відображало особистий характер служіння суверену <...> Дипломатична служба була космополітичною і базувалась на засадах особистої лояльності та служби, а не громадянства <...> Проте вже в середині XVIII ст. загальною тенденцією, що зростала, стало прийняття на службу громадян власної держави» [13, с. 100, 101].

Принагідно варто зауважити, що окремі посади в органах дипломатичної служби не передбачають вимоги громадянства України та можуть заміщатись іноземцями, але вони не належать до посад дипломатичної служби. Наприклад, такими є посади працівників, які виконують функції з обслуговування,

у закордонних дипломатичних установах України. Згідно із ч. 4 ст. 8 Закону «Про дипломатичну службу», працівники, які виконують функції з обслуговування, призначаються на посади із числа громадян України, а в закордонних дипломатичних установах України – за потреби також із числа іноземців [1];

– *досягнення повноліття*. Вступити на дипломатичну службу може особа, яка досягла повноліття – 18-річного віку. У ч. 1 ст. 34 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. закріплено, що повну цивільну дієздатність має фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття). На відміну від загального права на працю, яке, згідно з Кодексом законів про працю України, настає із 16 років (на умовах скороченого робочого часу), реалізувати право на вступ на державну (дипломатичну) службу особа може з досягненням 18 років;

– *вільне володіння державною мовою*. Відповідно до ст. 10 Конституції України, «державною мовою в Україні є українська мова». Особа, яка має намір вступити на дипломатичну службу, повинна вільно володіти українською мовою. Така вимога зумовлюється статусом української мови, що визначений Конституцією та законами України. Ст. 1 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. передбачає таке: «єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова»; «статус української мови як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації»; «державний статус української мови є невіддільним елементом конституційного ладу України як унітарної держави»; «статус української мови як єдиної державної мови передбачає обов'язковість її використання на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначені цим Законом».

У ст. 9 Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» закріплено, що володіти державною мовою зобов'язані як державні службовці, так і особи, які претендують на зайняття посад державних службовців. З урахуванням рекомендацій Ради Європи з мовної освіти встановлено шкалу рівнів володіння державною мовою: початковий рівень А, середній рівень В та рівень вільного володіння мовою С. Державними службовцями рівень володіння державною мовою засвідчується державним сертифікатом про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови відповідно до цього Закону. Рівень вільного володіння підтверджується державним сертифікатом рівня вільного володіння першого ступеня (С1); державним сертифікатом рівня вільного володіння другого ступеня (С2). Відповідний сертифікат подається особою до призначення на посаду. Іспит на рівень володіння державною мовою організовує та проводить Національна комісія зі стандартів державної мови. Ця Комісія має право делегувати повноваження із проведення іспиту на умовах та в порядку, визначеному ч. 2 ст. 48 цього Закону. Порядок проведення іспиту на рівень володіння державною мовою розробляється Національною комісією зі стандартів державної мови та затверджується Кабінетом Міністрів України;

– *наявність ступеня вищої освіти*. Відсутність в особи вищої освіти унеможливорює її вступ на державну (дипломатичну) службу. Закон «Про державну службу»

встановлює вимогу щодо наявності ступеня вищої освіти не нижче: 1) магістра – для посад категорій «А» і «Б»; 2) бакалавра, молодшого бакалавра – для посад категорій «В». Перелік ступенів вищої освіти визначений у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р.: молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії/доктор мистецтва; доктор наук. Підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти є успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми. Встановлено, що: а) вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста (повна вища освіта) прирівнюється до вищої освіти ступеня магістра; б) диплом про вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста (початкова вища освіта) прирівнюється до диплома про вищу освіту за освітньо-професійним ступенем молодшого бакалавра (розд. XV Закону «Про вищу освіту»).

Крім того, право на державну службу може бути реалізоване особою за *відсутності обставин, які унеможливають вступ на державну службу*. На державну (отже, і на дипломатичну) службу не може вступити особа, яка: 1) досягла 65-річного віку; 2) в установленому законом порядку визнана недієздатною або дієздатність якої обмежена; 3) має судимість за вчинення умисного злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку; 4) відповідно до рішення суду позбавлена права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або займати відповідні посади; 5) піддавалася адміністративному стягненню за правопорушення, пов'язане з корупцією, протягом 3-х років із дня набрання відповідним рішенням суду законної сили; 6) має громадянство іншої держави; 7) не пройшла спеціальну перевірку або не надала згоду на її проведення; 8) підпадає під заборону, встановлену Законом України «Про очищення влади» [2].

Загальні посадові вимоги встановлюються до осіб, які є претендентами на зайняття як дипломатичних, так і адміністративних посада. Вони мають визначатись відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону «Про дипломатичну службу»: «особа, яка претендує на вступ на дипломатичну службу, повинна відповідати загальним вимогам, встановленим Законом України «Про державну службу»».

У ст. 20 Закону «Про державну службу» загальні вимоги встановлюються залежно від категорії посади державної служби – «А», «Б» та «В». До них віднесені: 1) *загальний стаж роботи* – вимога, що встановлюється до претендентів на зайняття посад категорії «А» (не менше 7 років); 2) *досвід роботи*, крім претендентів на зайняття посад категорії «В». Як вимога встановлюється такий досвід роботи: а) для претендентів на зайняття посад категорії «А» (досвід на посадах категорій «А» чи «Б» або на посадах не нижче керівників структурних підрозділів в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах у відповідній сфері не менш як 3 роки); б) для претендентів на зайняття посад категорій «Б» (досвід роботи на посадах категорій «Б» чи «В» або досвід служби в органах місцевого самоврядування, або досвід роботи на керівних посадах підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності); 3) *вільне володіння державною мовою*; 4) *володіння іноземною мовою, яка є однією з офіційних мов Ради Європи* – вимога до претендентів на зайняття посад категорії «А». Відповідно до ст. 12 Статуту Ради Європи від 5 травня 1949 р., офіційними мовами Ради Європи

є англійська та французька мови. Водночас у переліку загальних вимог до претендентів на зайняття посад державної служби категорії «В» передбачено також наявність вищої освіти ступеня не нижче молодшого бакалавра або бакалавра за рішенням суб'єкта призначення.

Особливістю є те, що Закон «Про державну службу» передбачає диференціацію вимог до претендентів на зайняття посад категорії «Б» залежно від територіальної юрисдикції державного органу: 1) територія всієї України; 2) територія однієї або декількох областей, міста Києва або Севастополя; 3) інша територіальна юрисдикція, що є відмінна від перших двох. Зокрема, така диференціація проявляється на вимозі щодо строку необхідного досвіду роботи. Привертає увагу те, що закріплений підхід до диференціації вимог частково не враховує специфіки системи органів дипломатичної служби. Ця система поряд із внутрішньодержавними органами (Міністерство закордонних справ України (далі – МЗС) та представництва МЗС на території України) охоплює також закордонні дипломатичні установи України (далі – ЗДУ), які функціонують на території іноземних держав. Хоча дипломатичні посади, наприклад, категорії «Б» утворюються як у наведених вище внутрішньодержавних органах, так і у ЗДУ.

Спеціальні посадові вимоги зумовлені особливостями організації та функціонування дипломатичної служби. Вони закріплюються в ч. 3 ст. 13 Закону «Про дипломатичну службу» та деталізуються в наказі МЗС «Про затвердження вимог до осіб, які претендують на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В» від 18 вересня 2019 р. [4]. Аналіз змісту цього наказу свідчить, що він присвячений не лише спеціальним вимогам, а є спробою систематизувати всю сукупність загальних та спеціальних вимог. Спеціальним вимогам властива внутрішня диференціація. Зокрема, у межах цих вимог можна виділити ті, що ставляться до претендентів на зайняття: а) виключно дипломатичних посад; б) як дипломатичних, так і адміністративних посад. Розкриємо спеціальні вимоги:

– *наявність вищої освіти зі ступенем не нижче магістра* є вимогою, яка за Законом висувається до претендентів на зайняття дипломатичних посад незалежно від їх категорії. Щодо спеціальностей, за якими вимагається відповідна вища освіта, то вони залежать від конкретного виду дипломатичної посади, яку має намір зайняти особа, отже, і повноважень, які нею передбачені. Можна виділити спеціальності галузі знань «Міжнародні відносини» (291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», 292 «Міжнародні економічні відносини», 293 «Міжнародне право»), спеціальність 081 «Право» та ін.;

– *володіння відповідним рівнем професійної компетентності згідно з вимогами, визначеними МЗС*. Наказом МЗС вимоги компетентності визначаються окремо для осіб, які претендують на зайняття посад дипломатичної служби: 1) категорії «Б» (лідерство – до осіб, які претендують на зайняття посад керівників самостійних підрозділів; ухвалення ефективних рішень; комунікація та взаємодія; упровадження змін; управління організацією роботи та персоналом; особиста та соціальна відповідальність); 2) категорії «В» із виконанням дипломатичних функцій; 3) категорії «В» із виконанням консульських функцій; 4) категорії «В» із виконанням функцій адміністративно-технічного забезпечення діяльності органів

дипломатичної служби. Вимоги щодо компетентності до претендентів на зайняття посад категорії «В» є однаковими за складовими частинами (якість виконання поставлених завдань; командна робота та взаємодія; сприйняття змін; особиста та соціальна відповідальність). Хоча такі складові частини й однакові, але їхні компоненти різняться залежно від функцій, виконання яких передбачається за посадою (функції дипломатичні, консульські, з адміністративно-технічного забезпечення).

МЗС встановлені також вимоги до професійних знань претендентів, які охоплюють: а) знання Конституції України, законів України «Про державну службу» та «Про запобігання корупції»; б) знання спеціального законодавства, пов'язаного із завданнями та змістом роботи; в) професійні знання, необхідні для виконання завдань у відповідній сфері діяльності органів дипломатичної служби; г) країнознавство (для осіб, які претендують на заняття посад у ЗДУ) [4];

– володіння іноземними мовами в обсязі, необхідному для виконання посадових обов'язків. У Законі використано форму множини («іноземними мовами»), тому йдеться про володіння як мінімум двома такими мовами. Вимога щодо володіння іноземними мовами традиційно вважається однією з найважливіших, що пов'язується з необхідністю її використання під час виконання посадових обов'язків, безпосередніми контактами посадових осіб дипломатичної служби із представниками іноземних держав, виконанням посадових обов'язків в умовах іншомовного середовища в іноземних державах (на посадах ЗДУ в період довготермінового відрядження). Іноземні мови для дипломатичних службовців, за словами американських фахівців, є тим самим, що зброя для військовослужбовців [16, с. 168].

У наказі МЗС «Про затвердження вимог до осіб, які претендують на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В», від 18 вересня 2019 р. окреслені іноземні мови, володіння якими вимагається. Такими є: а) одна з офіційних мов Ради Європи, що необхідна для виконання посадових обов'язків; б) інша іноземна мова (крім державної мови держави-агресора), що необхідна для виконання посадових обов'язків. Наказом МЗС вимога щодо володіння відповідною іншою (другою) іноземною мовою встановлюється не до всіх претендентів на зайняття посад дипломатичної служби категорії «Б», а лише до тих, що претендують на зайняття таких посад у ЗДУ та структурних підрозділах апарату МЗС, утворених для забезпечення виконання завдань та функцій МЗС із забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері зовнішніх зносин. Іншим винятком є претенденти на зайняття посад категорії «В» із виконанням функцій адміністративно-технічного забезпечення – для них наказом МЗС встановлюється вимога щодо володіння однією з офіційних мов Ради Європи або іншою іноземною мовою (крім державної мови держави-агресора) [4].

Що стосується рівня володіння іноземними мовами, то в наказі МЗС «Про затвердження вимог до осіб, які претендують на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В» це питання не врегульоване. Конкретні іноземні мови та рівень володіння ними, що є необхідним для виконання обов'язків за посадою, зазначаються в умовах проведення конкурсу [8]. Зокрема, аналіз конкурсів на зайняття посад у ЗДУ свідчить, що такими мовами зазвичай визначаються:

1) англійська мова; 2) іноземна мова, що є мовою держави перебування або інша іноземна мова (крім державної мови держави-агресора). Рівні володіння мовами встановлюються переважно у форматі «B2 + B1» (згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти). Як приклад наведемо вимоги, що визначались умовами конкурсу на зайняття посади третього секретаря Посольства України в Угорщині (наказ МЗС від 8 січня 2020 р.): 1) володіння англійською мовою – на рівні не нижче B1; 2) володіння угорською мовою – на рівні не нижче B2 або B1 за умови, що англійська на рівні не нижче B2 [8].

Механізм визначення рівня володіння іноземною мовою кандидатами на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В» урегульований наказом МЗС «Про затвердження Порядку визначення рівня володіння іноземною мовою кандидатами на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В» та посадовими особами дипломатичної служби» від 21 листопада 2019 р. Визначення рівня володіння іноземною мовою здійснює Центр мовної підготовки Державного навчально-наукового закладу післядипломної освіти «Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при Міністерстві закордонних справ України». Відповідно до глобальної шкали Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти встановлюються такі рівні володіння іноземною мовою: A1, A2, B1, B2, C1 (F – нульовий рівень володіння). За результатами визначення рівня володіння іноземною мовою учаснику видається довідка або сертифікат встановленої форми. Рівень володіння іноземною мовою може бути підтверджено шляхом подання учасником оригіналу сертифіката, що посвідчує складання міжнародного іспиту (тесту) щодо володіння іноземною мовою, за умови наявності такого сертифіката в переліку. Перелік сертифікатів, що посвідчують складання міжнародних іспитів (тестів) щодо володіння іноземною мовою, якими підтверджується рівень володіння іноземною мовою, визначається МЗС [5].

– *стан здоров'я, який дозволяє бути направленим у довготермінове відрядження, підтверджений документом, виданим у встановленому законодавством порядку.* Влучними є слова Надзвичайного і Повноважного Посла П.Д. Сардачука: «Дипломати – заручники своєї професії <...>, кочівники, бо всю свою дипломатичну службу мусять мандрувати світом» [12, с. 9]. Відповідно до законодавства, посадові особи дипломатичної служби з урахуванням рівня їхньої професійної компетентності та службової необхідності підлягають ротації та направляються в довготермінове відрядження, зокрема й до держав із важкими кліматичними умовами або складною безпековою ситуацією. Перелік держав із важкими кліматичними умовами або складною безпековою ситуацією встановлений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 р. В умовах періодичних довготермінових відряджень і тривалого перебування на території іноземних держав (не завжди з нормальними кліматичними умовами та стабільною безпековою ситуацією) ефективне виконання посадових обов'язків вимагає від посадових осіб дипломатичної служби належного стану здоров'я. Привертає увагу те, що нині немає спеціального нормативно-правового акта, присвяченого визначенню порядку медичного огляду осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу. Уважаємо, що відповідні питання мають бути врегульовані у спільному наказі МЗС та Міністерства охорони здоров'я України;

– відсутність обставин, що можуть перешкоджати виконанню посадових обов'язків під час роботи в системі органів дипломатичної служби. Встановлення цієї спеціальної вимоги насамперед покликане запобігти прийняттю на дипломатичну службу осіб, які можуть становити загрозу національній безпеці, через сімейний стан, родинні зв'язки або інші особливості є підвищено вербувально вразливими для іноземних спецслужб. Як видається, підтвердження факту відсутності обставин, що можуть перешкоджати виконанню посадових обов'язків у системі органів дипломатичної служби, має здійснюватися МЗС у тісній взаємодії зі Службою безпеки України та Службою зовнішньої розвідки України. З метою недопущення довільного тлумачення формулювання «обставини, що можуть перешкоджати виконанню посадових обов'язків», по-перше, необхідно ретельне опрацювати питання щодо того, які саме обставини варто вважати такими, що можуть перешкоджати виконанню посадових обов'язків; по-друге, перелік відповідних обставин (як і порядок встановлення їх відсутності) повинен бути нормативно визначений.

Подібні вимоги встановлюються законодавством низки іноземних держав. Наприклад, згідно зі ст. 7 Закону Японії «Про службовців Міністерства закордонних справ», співробітниками цього Міністерства не можуть бути особи, які перебувають у шлюбі з іноземними підданими [11, с. 133]. У п. 18 Положення про дипломатичну службу Республіки Білорусь закріплено таке: обставиною, яка перешкоджає вступу на дипломатичну службу або її проходженню, може бути належність до іноземного громадянства чоловіка (дружини), батьків або дітей, зокрема й усиновлених, пасинка та падчерки, які спільно проживають із дипломатичним працівником чи кандидатом на вступ на дипломатичну службу [6].

Окремо варто зупинитись на *спеціальних вимогах до осіб, які претендують на зайняття посади Державного секретаря МЗС*. Статус Державного секретаря МЗС дещо відмінний від державних секретарів інших міністерств. Його посада належить до дипломатичних посад категорії «А» та є найвищою з-поміж дипломатичних посад. Державний секретар МЗС здійснює повноваження керівника державної служби стосовно посадових осіб дипломатичної служби.

Спеціальні вимоги до претендентів на зайняття посади Державного секретаря МЗС мають урахувати особливості його правового статусу (як державного секретаря міністерства та дипломатичного службовця). Вони повинні охоплювати: 1) спеціальні вимоги, що встановлюються постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типових вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А»» від 22 липня 2016 р. [3] (вимоги до компетентності: лідерство, комунікація та взаємодія, розуміння сфери державної політики, стратегічне бачення, управління змінами й інновації, доброчесність та дотримання правил етичної поведінки, абстрактне мислення; професійні знання тощо); 2) спеціальні вимоги, визначені ч. 3 ст. 13 Закону «Про дипломатичну службу».

Висновки. Вимогами до претендентів на вступ на дипломатичну службу є вимоги до здатності осіб у межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання,

професійного й особистісного розвитку. Забезпечення професіоналізму й ефективності дипломатичної служби України безпосередньо залежить від законодавчого визначення вимог до осіб, які претендують на вступ на службу, належного наукового обґрунтування цих вимог. Правове регулювання вимог до претендентів на вступ на дипломатичну службу здійснюється низкою нормативно-правових актів, основу яких становлять закони «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу». Перелік відповідних вимог охоплює службові та посадові (загальні та спеціальні) вимоги. Важливим напрямом удосконалення законодавства про дипломатичну службу має стати розроблення й ухвалення підзаконних нормативно-правових актів, які б деталізували особливості окремих спеціальних вимог до претендентів на вступ на дипломатичну службу.

Література

1. Про дипломатичну службу : Закон України від 7 червня 2018 р. № 2449-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 50. Ст. 1747.
2. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII, зі змін. та доп. *Офіційний вісник України*. 2016. № 3. Ст. 149.
3. Про затвердження Типових вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії «А» : постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2016 р. № 448, зі змін. та доп. *Офіційний вісник України*. 2016. № 59. Ст. 2026.
4. Про затвердження вимог до осіб, які претендують на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В» : наказ Міністерства закордонних справ України від 18 вересня 2019 р. № 425. *Офіційний вісник України*. 2019. № 81. Ст. 2788.
5. Про затвердження Порядку визначення рівня володіння іноземною мовою кандидатами на зайняття посад дипломатичної служби категорій «Б» і «В» та посадовими особами дипломатичної служби : наказ Міністерства закордонних справ України від 21 листопада 2019 р. № 515. *Офіційний вісник України*. 2019. № 100. Ст. 3394.
6. О некоторых вопросах дипломатической службы Республики Беларусь : Указ Президента Республики Беларусь от 15 мая 2008 г. № 276 URL: www.mfa.gov.by/upload/provision%20for%20dipservice.pdf (дата звернення: 16.07.2020).
7. Бланке У. Заграничная служба США. Пер. с англ. С.Т. Логинова. Москва : Прогресс, 1974. 320 с.
8. Вакансії. *Офіційний веб-портал Міністерства закордонних справ України*. URL: <https://mfa.gov.ua/vacancies> (дата звернення: 16.07.2020).
9. Дипломатическая служба зарубежных стран : сборник нормативных правовых актов / сост. Т.А. Занко. Москва : МГИМО-Университет, 2015. 690 с.
10. Лазарев Б.М. Особенности применения принципов советской государственной службы в современных условиях. *Проблемы сравнительного правоведения*. Москва : ИГП АН СССР, 1978. С. 4–16.
11. Панов А.Н. Японская дипломатическая служба. Москва : Международ. отнош., 1988. 184 с.
12. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб і доп. Київ : Знання, 2006. 380 с.
13. Black J. A history of diplomacy. London : Reaktion Books Ltd., 2010. 312 p.
14. Encyclopedia of public administration and public policy / ed. by David Schultz. New York : Facts on File, 2004. 526 p.
15. Handbook of public administration / ed. Jack Robin, W. Bartley Hildreth, Gerald Miller. 3-d ed. Boca Raton : CRC Press, Taylor & Francis Group, 2007. 1244 p.
16. Kopp H., Gillespie Ch. Career diplomacy. Life and work in the US Foreign Service. 2-d ed. Washington : Georgetown University Press, 2011. 301 p.

Анотація

Федчишин С. А. Вимоги до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу України. – Стаття.

Стаття присвячена визначенню вимог, які встановлюються до претендентів на вступ на дипломатичну службу України, аналізу сучасного стану їх законодавчого регулювання. Підкреслено, що вимогами до претендентів на вступ на дипломатичну службу є вимоги до здатності осіб у межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного й особистісного розвитку. Правове регулювання вимог до претендентів на вступ на дипломатичну службу здійснюється низкою нормативно-правових актів, основу яких становлять закони «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу». Вимоги до осіб, які претендують на вступ на дипломатичну службу, залежно від їхньої спрямованості поділені на групи: 1) службові – вимоги до особи, яка має намір реалізувати право на державну службу. Вони встановлюються безвідносно до посади, яку бажає зайняти особа, а дотримання їх у сукупності дозволяє вступити на державну (дипломатичну) службу; 2) посадові – вимоги, що встановлюються залежно від посади, зайняти яку претендує особа: а) загальні – вимоги, що встановлюються до претендентів на зайняття посад державної служби (зокрема, посад дипломатичної служби) та передбачаються Законом «Про державну службу»; б) спеціальні – встановлюються виключно до претендентів на зайняття посад дипломатичної служби, зумовлені специфікою дипломатичної служби, передбачаються Законом «Про дипломатичну службу». Забезпечення професіоналізму й ефективності дипломатичної служби України безпосередньо залежить від законодавчого визначення вимог до осіб, які претендують на вступ на службу, належного наукового обґрунтування цих вимог. Важливим напрямом удосконалення законодавства про дипломатичну службу має стати розроблення й ухвалення підзаконних нормативно-правових актів, які б деталізували особливості окремих спеціальних вимог, що визначені Законом «Про дипломатичну службу».

Ключові слова: вимоги, вступ на дипломатичну службу, дипломатична служба.

Summary

Fedchyshyn S. A. Requirements for persons recruited to the diplomatic service of Ukraine. – Article.

The article is devoted to the definition of requirements for applicants for admission to the diplomatic service of Ukraine, the analysis of the current state of its legislative regulation. It is emphasized that the requirements for applicants for admission to the diplomatic service of Ukraine are requirements for the ability of persons within the defined powers to apply special knowledge, skills and abilities, to identify appropriate moral and professional qualities for proper performance of tasks and responsibilities, training, professional and personal development. Legal regulation of requirements for applicants for diplomatic service is carried out by a number of legal acts, the basis of which are the laws of Ukraine “On Civil Service” and “On Diplomatic Service”. Requirements for persons applying for admission to the diplomatic service, depending on their orientation are divided into groups: 1) service requirements – for a person who intends to implement the right to civil service. They are nominated regardless of the position that the person wishes to hold, and their observance together allows to enter the state (diplomatic) service; 2) position requirements – set depending on the position for which the person is applying: a) general requirements – requirements for applicants for civil service positions (including diplomatic service positions) and enshrined in the Law of Ukraine “On Civil Service”; b) special requirements – requirements that are put forward exclusively to applicants for positions in the diplomatic service, defined according to the specifics of the diplomatic service and enshrined by the Law of Ukraine “On Diplomatic Service”. Ensuring the professionalism and efficiency of the diplomatic service of Ukraine directly depends on the legislative definition of requirements for persons applying for service, the proper scientific substantiation of these requirements. An important direction in improving the legislation on the diplomatic service should be the development and adoption of executive regulations that would detail requirements defined by the Law of Ukraine “On Diplomatic Service”.

Key words: requirements, admission to the diplomatic service, diplomatic service.